

«ΛΥΤΡΟΝ ΑΝΤΙ ΠΟΛΛΩΝ»

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤ΄ Ο «ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΟΣ» ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ

- Ο μόλις 43 ημερών επί του Θρόνου Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντίνος Στ΄ (1859-1930), εκπατρισθείς ως «ανταλλάξιμος», εθυσιάσθη ως «*άδολον αρνίον*», γενόμενος «*λύτρον αντί πολλών*», υπέρ της επιβιώσεως του μαρτυρικού Οικουμενικού Θρόνου.
- Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν είναι «Μουφτεία» αλλά υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου βάσει πολλών Διεθνών Συνθηκών και όχι μόνον της Συνθήκης της Λωζάνης.
- Ο Οικουμενικός Θρόνος της Κωνσταντινουπολίτιδος Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας δεν αποτελεί «*ίδρυμα του τουρκικού εσωτερικού δικαίου*» αλλά «*αυτοτελή οργανική κοινωνία, ιδιότυπο αυτοδύναμο θεσμό «sui generis» και ιδιότυπο νομικό πρόσωπο*», που κατέχει «*ipsa jure*» νομική υπόσταση αναγνωρισμένη υπό το Διεθνές Δίκαιο.

Εάν κάποιος προσπαθήσει να ανεύρει πρόσωπο Οικουμενικού Πατριάρχου κατά τους εσχάτους καιρούς και κυρίως μετά την υπογραφείσα Διεθνή Συνθήκη της Λωζάνης, στον οποίο να ενσαρκούται και να επαληθεύεται στον απόλυτο βαθμό η ρήση: «*δει τον ένα υπέρ των πολλών απολέσθαι*», βέβαιον είναι και ιστορικάς μεμαρτυρημένον ότι το πρόσωπο αυτό δεν είναι άλλο από τον γευθέντα «*το μαρτύριον της συνειδήσεως*» αοίδιμο εν Πατριάρχεις Κωνσταντίνο τον Στ΄, ο οποίος καταγραφείς στις αφευδείς δέλτους της αδεκάστου ιστορίας ως ο «*ανταλλάξιμος Ρωμής Πατριάρχης*» εθυσιάσθη υπέρ της επιβιώσεως του μαρτυρικός καθαγιασμένου Πρωτοθρόνου και Πρωτευθύνου Οικουμενικού Πατριαρχείου, γενόμενος όντως «*λύτρον αντί πολλών*».

Όταν ο αείμνηστος Μητροπολίτης Μύρων Πολύκαρπος εκφωνούσε τον επιμνημόσυνο λόγο του «*Εις Πατριάρχην Κωνσταντίνον Στ΄*», ψυχική εξάρσει και όμμασι δακρύων πεπληρωμένοι, έλεγε μεταξύ άλλων και τα εξής: «*Αλλά, φευ! ενώ η Εκκλησία άφατον ησθάνθη ανακούφισιν αναφωνούσα το «τοιούτος έπρεπεν ημίν αρχιερέυς», ενώ ο λύχνος ετέθη επί την λυχνίαν, ενώ τα πάντα εν γένει πλούσιον προοιωνίζοντο τον αμητόν της πατριαρχείας Κωνσταντίνου του Στ΄ όλως απροόπτως κατά το αυστηρόν του περί Ανταλλαγής των πληθυσμών νόμου γράμμα εδέησεν ο νομοταγέστατος Πρωθιεράρχης*

τεσσαράκοντα και τρεις μόνον ημέρας μετά την ένδοξον εκλογήν τη αλήστου μνήμης ημέρα εκείνη, τη 30 Ιανουαρίου 1925, εορτή των Τριών Ιεραρχών, με την διακρίνουσαν Αυτόν ψυχικήν γαλήνην και ηρεμίαν ν' αφήση ημίν την Πόλιν και τα Βασίλεια και ευλογών τους πάντας και ευχόμενος υπέρ πάντων σπεύδων, πάνυ σπεύδων, να απέλθη εις την πρωτεύουσαν της Μακεδονικής Χώρας, την πόλιν των Θεσσαλονικέων. Γνωστός είναι, Παναγιώτατε Δέσποτα, ο εκραγείς τότε μέγας σάλος των αγρίων κυμάτων, άτινα άυτανδρον ηπειλήσαν προς στιγμήν να καταποντίσωσι το σκάφος της Εκκλησίας. Αλλά στήτε, έκραξεν ημίν μακρόθεν ο υπέροχος Πατριάρχης Κωνσταντίνος Στ' και λέγων μετά μεν του Κυρίου «δει τον ένα υπέρ των πολλών απολέσθαι», μετά δε Γρηγορίου του Θεολόγου «ουκ ειμί σεμνότερος Ιωνά του Προφήτου βάλετέ με εις την θάλασσαν και κοπάσει ο κλύδων. Πόλεως και Πατριαρχικού Θρόνου απελάσατε, μόνον την ειρήνην και αλήθειαν αγαπήσατε», προέβη εις την ευγενή εκείνην χειροτονίαν της οικειοθελούς παραιτήσεως από του Θρόνου και ιλαστήριον Εαυτόν προσενεγκών θύμα «εν ημέραις Αυτού εστερέωσε τον Ναόν» (Σοφ. Σολ. 50,1) και έσωσε την Εκκλησίαν...

Βαθύτατα θα υπάρχη εσαεί εγκεχαραγμένον εις τα μύχια της καρδιάς ημών το χρυσούν παράδειγμα της γενναίας υπέρ της Εκκλησίας εθελουσίας Αυτού και ότι εν τε τη Εκκλησία και τω Γένει σύμπαντι η σεπτή μνήμη Αυτού έσται εις αιώνα τον άπαντα αιωνία, αγήρως και άληστος».

Οι ως άνω λόγοι του αιιδίμου Μητροπολίτου Μύρων Πολυκάρπου προς το πρόσωπο του βιώσαντος το «μαρτύριον της συνειδήσεως» αιιδίμου μάρτυρος Πατριάρχου Κωνσταντίνου Στ' αποδίδουν με τον πλέον ανάγλυφο και αξιόπιστο τρόπο τα όσα εβίωσε η Εσταυρωμένη Μήτηρ Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπολίτις Εκκλησία εν τω προσώπω του «*ανταλλαξιμου Πατριάρχου*», αφότου ετέθη σε εφαρμογή η Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία προέβλεπε την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών και ωσαύτως τον απορφανισμό των Πατριαρχικών Μητροπόλεων από το πολύπαθο ποιμνιό τους. Την αυτή τεθλιμμένη οδό του εκπατρισμού ακολούθησε και ο Πατριάρχης του Γένους, χαρακτηρισθείς ως «*ανταλλάξιμος*» επειδή κατήγετο εκ της Σιγής της Βιθυνίας, ζώνης ανταλλαξιμου, γενόμενος αιώνιο πρότυπο και ακατάβλητο σύμβολο αυτοθυσίας, τω όντι «*λύτρον αντί πολλών*», προκειμένου να σωθεί εκ του ολέθρου το μαρτυρικό και εσταυρωμένο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Ο «*μάρτυρας της συνειδήσεως*» αιιδίμος Πατριάρχης Κωνσταντίνος ο Στ' ανήλθε στον Αποστολικό Πατριαρχικό και Οικουμενικό Θρόνο της μαρτυρικώς καθαγιασμένης Πρωτοθρόνου και Πρωτευθύνου Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας κατά την πλέον κρίσιμη περίοδο για την ίδια την επιβίωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην μεταοθωμανική Τουρκία, διαδεχθείς τον αιιδίμο εν Πατριαρχαις Γρηγόριο τον Ζ' (1923-1924).

Το χρονικό της παραχρήμα εκτοπίσεως του μάκαρος Πατριάρχου Κωνσταντίνου, ο οποίος παρέμεινε στον Οικουμενικό Θρόνο ευρισκόμενος εν Κωνσταντινουπόλει για μόλις 43 ημέρες (17 Δεκεμβρίου 1924 – 30 Ιανουαρίου 1925), καταγράφει μετά πάσης λεπτομέρειας ο αείμνηστος Δημ. Μαυρόπουλος στο μνημειώδες πόνημά του «*Πατριαρχικαί Σελίδες. Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον από 1878-1939*», στο οποίο αναφέρει τα εξής: «*Η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής, κατόπιν των αξιοκατακρίτων τούτων ενεργειών παρά τω ουδετέρω Προέδρω Δελάρα και της αδρανείας και μη επιμόνου αντιδράσεως του Προέδρου της Ελληνικής Αντιπροσωπείας κ. Γ. Εξηντάρη, κηρύττει ανταλλάξιμον τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Κωνσταντίνον, της Τουρκικής Αντιπροσωπείας επιδοκιμασάσης, εφ' όσον επεδίωκεν άλλωστε αύτη μίαν τοιαύτην απόφασιν, ως εξυπηρετούσαν τους σκοπούς της.*

Την 30 Ιανουαρίου 1925, εορτή των Τριών Ιεραρχών, άμα τη ανατολή του ηλίου, καταφθάσασα η Τουρκική Αστυνομία εις τα Πατριαρχεία επιδίδει τω Πατριάρχη Διαβατήριον ανταλλαξιμου, παραλαβούσα δε τούτον αυθωρεί οδηγεί εις τον σιδηροδ. σταθμόν Σιρκετζή και εκείθεν έξω των ορίων του Κράτους. Τόσον δε απροσδόκητος αλλά και εσπευσμένη ήτο η απέλασις ώστε ο απελαυνόμενος Πατριάρχης δεν επρόφθασε καν να προμηθευθή το απαιτούμενον διά την μετακίνησίν του χρηματικόν ποσόν και εδανείσθη παρ' ομογενούς κατοίκου Σιρκετζή 200 λίρας. Ο απελαυνόμενος Πατριάρχης, ως Πατριαρχικόν Επίτροπον εν Φαναρίω ώρισε τον Μ. Πρωτοσύγκελλον Πολυκάρπον, αποθανόντα Μητροπολίτην Προύσης.

Ως εγρλαψαμεν και ανωτέρω, η σύλληψις του Μητροπολίτου Δέρκων την προτεραίαν της πατριαρχικής εκλογής και η παραπομπή αυτού ενώπιον της Μ. Επιτροπής Ανταλλαγής, ήτο μία προειδοποίησις διά το επισφαλές της παραμονής του εις το Τουρκικόν έδαφος, καθ' όσον ούτος κατήγετο εκ Σιγής της Βιθυνίας ζώνης ανταλλαξιμου».

Το άκρως παράδοξον είναι ότι προ της πατριαρχικής εκλογής της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1924 ο Νομάρχης Κωνσταντινουπόλεως σε δήλωσή του ανέφερε: «*ούτος ετόνισεν ότι η Κυβέρνησις δεν έχει ν' αναμιχθή εις την εκλογήν και ότι αύτη αποκλειστικώς είναι υπόθεσις των Ρωμηών*». Εντούτοις όμως μία μέρα πριν την εκλογή, ο υποψήφιος για τον Οικουμενικό Θρόνο Κωνσταντίνος μαζί με δύο άλλα μέλη της Αγίας και Ιεράς Ενδημούσης Συνόδου συνελήφθησαν και μετεφέρθησαν στην Μικτή Υποεπιτροπή για την ανταλλαγή των πληθυσμών, με στόχο να εκδοθεί εναντίον τους πιστοποιητικό ανταλλαξιμότητος, επειδή είχαν έρθει και εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη μετά τις 30-10-1918 και δεν απελάμβαναν το καθεστώς του *établis*.

Κατά την «Μεγάλη Έξοδό» του ο Πατριάρχης Κωνσταντίνος Στ' διέμεινε αρχικώς στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και εν συνεχεία στη Χαλκίδα απ' όπου εγκατεστάθη οριστικώς και εφησυχάζων στην

προσφυγική περιφέρεια της Νέας Φιλαδελφείας όπου και εκοιμήθη την 28^η Νοεμβρίου του 1930, ενταφιασθείς στο Α΄ Κοιμητήριο των Αθηνών. Τα λείψανα του αιδίου μάρτυρος Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντίνου Στ΄, ύστερα από 86 συναπτά έτη από τον εκτοπισμό του και 81 έτη από της κοιμήσεώς του, κατόπιν των συντονισμένων ενεργειών του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, κατά τον Μάρτιο του 2011, μετεφέρθησαν εξ Αθηνών υπό του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Περγάμου κ. Ιωάννου στην Κωνσταντινούπολη και ενταφιάσθησαν πλησίον των τάφων των λοιπών αιδίων Οικουμενικών Πατριαρχών στην Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή Ζωοδόχου Πηγής Βαλουκλή.

Ο δοκιμαζόμενος Πατριάρχης του Γένους κατά την παραμονή του στην Ιερά Μητρόπολη της Θεσσαλονίκης, όπως γράφει ο αιδίου Καθηγητής Βασίλειος Σταυρίδης (+2016), προέβη σε ορισμένα διαβήματα: «*α΄) Απέστειλε τηλεγράφημα προς την Αρχιγραμματείαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δι' ου λέγει, ότι «ουδέν υφίσταται πατριαρχικόν ζήτημα», ότι την διοίκησιν του Οικουμενικού Πατριαρχείου έχει ούτος μετά της πλειοψηφίας της Ιεραρχίας και διαμαρτύρεται διά τας ενεργείας της εν τη Πόλει Ιεραρχίας, «αποτελούσης μειοψηφίαν της Ιεραρχίας»,*

β΄) Απέστειλεν από 22ας Φεβρουαρίου 1925 υπόμνημα προς την Κοινωνίαν των Εθνών διά να επιληφθή του ζητήματος της θέσεώς του, αξιών όπως επανέλθη εις την έδραν αυτού.

γ΄) Απέστειλε την 30ήν Απριλίου 1925 εγκύκλιον προς την Ιεραρχίαν, δι' ης προετρέπετο τους αρχιερείς όπως υποβάλωσι τας γνώμας αυτών περί της από του Θρόνου παραιτήσεως αυτού ή ου. Τέλος δε δ΄) υπέβαλε την 22αν Μαΐου 1925 την από του Θρόνου κανονικήν παραίτησίν αυτού».

Ο Πατριάρχης Κωνσταντίνος ήχθη στην απόφαση της παραιτήσεώς του αφότου η Κοινωνία των Εθνών αν και επελήφθη του ζητήματός του, εντούτοις ουδέν το δίκαιον απεφάσισε για την επιστροφή του στον Οικουμενικό Θρόνο και για τον επιπρόσθετο λόγο, επειδή οι διακρατικές διπλωματικές συζητήσεις μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας οδηγούσαν την όλη υπόθεση στην αναγκαστική λύση αυτού του «γόρδιου δεσμού» μέσω της παραιτήσεώς του από του Θρόνου. Το ύστατο και μέγιστο, το πρώτιστο και έσχατο, κριτήριο όμως για την από του Θρόνου παραίτηση του αιδίου Πατριάρχου υπήρξε η αδιάλειπτος αγωνία και μέριμνά του υπέρ της επιβιώσεως και σωτηρίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπως τούτο πιστοποιείται αγευδώς στα γραφόμενα της παραιτήσεώς του όπου μεταξύ των άλλων ανέφερε: «*Έχοντες εκάστοτε ως γνώμονας των σκέψεων και αποφάσεων ημών την εξυπηρέτησιν της του Χριστού Εκκλησίας και του κληρωθέντος ημίν Αγιοτάτου και Αποστολικού Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, τω κανόνι τούτω εστοιχήσαμεν και κατά το Πατριαρχικόν ζήτημα, το διά της απελάσεως ημών υπό της Τουρκικής Κυβερνήσεως δημιουργηθέν. Φρονούμεν δ' ότι διά της*

πρωτακούστου απελάσεως ημών εκ βάθρων ανετρέπετο το αιωνόβιον και διά Σεπτών Οικουμενικών Συνόδων κατησφαλισμένον Πατριαρχείον Κωνσταντινουπόλεως προέβημεν εις τας γνωστάς απάση τη καθ' ημάς Ιεραρχία ενεργείας, δι' ων επιδιώκομεν την εξασφάλισιν του θεσμού του Οικουμενικού Πατριαρχείου... και υποδειχθέντος ημίν ινα προβώμεν εις προσωπικήν θυσίαν, καθόσον διά των εν Κωνσταντινουπόλει και Αγκύρα συνενοήσεων επετεύχθη η μη απέλασις των ανταλλαζίμων θεωρουμένων Συνοδικών Αρχιερέων και εξησφαλίσθη ο θεσμός του Πατριαρχείου...

Και ήδη ληφθεισών των απαντήσεων των πλείστων των Ιερωτάτων Μητροπολιτών, ων η πλειονότης αποφαινεται, ότι, αφού οι υπευθύνως διαχειριζόμενοι το ζήτημα βεβαιούσι την εξασφάλισιν του Πατριαρχικού θεσμού, δυνάμεθα ν' αποθέσωμεν την Πατριαρχικήν εξουσίαν, προθύμως προβαίνομεν εις τούτο, καθ' α και απ' αρχής διεκηρύξαμεν...».

Ο Δημ. Μαυρόπουλος σχολιάζοντας την όλη εξέλιξη του πατριαρχικού ζητήματος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στην πραγματικότητα η παραίτηση από του Οικουμενικού Θρόνου επεβλήθη στον Πατριάρχη Κωνσταντίνο Στ', όταν την διαχείριση αυτού, «... ανέλαβε πλέον η Ελληνική Κυβέρνησις, υποχωρήσασα τελικώς καθ' όλην την γραμμήν αύτη, εις την αυθαιρεσίαν της τουρκικής Κυβερνήσεως», ενώ ο Σταμάτης Γεωργούλης αναφερόμενος στην απέλαση του Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντίνου Στ' από την τουρκική αστυνομία, υπογραμμίζει ότι το γεγονός αυτό αποτελεί παραβίαση του άρθρου 37, τμήματος του άρθρου 38, του άρθρου 40 και του δευτέρου τμήματος του άρθρου 42 της Συνθήκης της Λωζάνης. Προσθέτει δε περί του ζητήματος της απελάσεως του Πατριάρχου ότι *«το γεγονός αυτό οδήγησε σε προσφυγή της Ελλάδος αρχικά στην Κοινωνία των Εθνών και στη συνέχεια στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Λίγο πριν την εκδίκαση της υπόθεσης αυτής, επήλθε συμβιβασμός μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας που οδήγησε σε απόσυρση της Ελληνικής προσφυγής, με ταυτόχρονη κανονική παραίτηση του Πατριάρχου Κωνσταντίνου του Στ', ενώ από τη δική της πλευρά η Τουρκία αναγνώρισε ως «μη ανταλλαζίμους» όλους τους αρχιερείς του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η ενέργεια αυτή αποτέλεσε, στην πράξη, μιά σημαντική απώλεια νομικής κατοχύρωσης του διεθνούς καθεστώτος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο σημειωτέον, κατά την τουρκική άποψη, είναι «ίδρυμα εσωτερικού της δικαίου», υπαγόμενο ως προς τη σύσταση και λειτουργία του στην τουρκική έννομη τάξη».*

Η ως άνω όμως προμνημονευθείσα άποψη της τουρκικής πολιτείας περί του νομικού καθεστώτος του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως δήθεν «ιδρύματος του εσωτερικού της δικαίου», η οποία είναι παντελώς αβάσιμη και αυθαίρετη, ουδόλως αναιρεί το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως υπεραιωνόβιος θεσμός είναι νομικώς υποκειμένο του Διεθνούς Δικαίου βάσει πολλών Διεθνών Συνθηκών και

ουχί μόνον της Συνθήκης της Λωζάνης, την οποία η τουρκική πλευρά ερμηνεύει «κατά το δοκούν» και ολοτελώς αυθαίρετα προς εξυπηρέτηση ποικίλων φανερών ή και αφανών πολιτικών σκοπιμοτήτων, με πρώτιστο στόχο να παρουσιάσει, αν και η απόπειρά της είναι παντελώς απρόσφορη και παταγωδώς αποτυχημένη, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι ένα είδος «Μουφτείας» με πνευματική – θρησκευτική εμβέλεια εντός των ασφυκτικών γεωγραφικών ορίων της Κωνσταντινουπόλεως.

Δεν θα πρέπει επίσης να διαφεύγει της προσοχής μας ότι ακόμη και ο επιβληθείς υπό της τουρκικής πολιτείας ανελαστικός τρόπος της εκλογής του εκάστοτε Οικουμενικού Πατριάρχου διά του 1092/1923 Τεσκερέ της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως αποκαλύπτει, όπως γράφει η Μαλαματή Βαλάκου – Θεοδωρίδου, ότι: **«η τουρκική κυβέρνηση στόχευε: 1) να περιοριστεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην κυριαρχία του τουρκικού κράτους ως ένας τουρκικός θεσμός, 2) να συρρικνωθεί ο φυσικός δεσμός του με την Ελλάδα, 3) να ελεγχθούν οι σχέσεις με τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες, και 4) να υποβαθμιστεί ο Οικουμενικός του ρόλος».**

Στο πλαίσιο αυτό αρκεί να σκεφθεί κάποιος ότι η στεγανοποίηση της εκλογής Πατριάρχου είναι εν πολλοίς το προϊόν της περί αναγκαστικής ανταλλαγής των πληθυσμών Διεθνούς Συνθήκης της Λωζάνης, αφού μεταξύ άλλων, η συμφωνία εφαρμόσθηκε όχι στα νομαρχιακά όρια της Κωνσταντινουπόλεως (που και τότε ήταν και σήμερα είναι πολύ ευρύτερα), αλλά στα δημαρχιακά της όρια (που ήταν και είναι πολύ πιο στενά) από μιά άγνοια και κακή ερμηνεία των όρων «Νομαρχία» και «Δημαρχία».

Γεγονός πάντως είναι ότι η νέα κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η οποία ανέκυψε μετά την απέλαση του Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντίνου Στ', η αντίδραση του χριστιανικού κόσμου, η συμπαράσταση των άλλων Εκκλησιών, επανέφεραν την συζήτηση για το θέμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου σε διεθνές επίπεδο.

Στη Διεθνή Συνθήκη της Λωζάνης και συγκεκριμένα στα άρθρα 37-45 καθορίζεται το νομικό πλαίσιο για την προστασία των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων και συνακόλουθα σε ένα επίπεδο «διασταλτικής ερμηνείας» των σχετικών άρθρων και τα ζητήματα που άπτονται της παρουσίας, αποστολής και δράσεως του Πρωτοθρόνου Οικουμενικού Πατριαρχείου στην μεταοθωμανική Τουρκία.

Εν προκειμένω, αξιοπρόσεκτη είναι η επισήμανση του αιοδίμου Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου, του από Μύρων, και Καθηγητού της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Χρυσοστόμου (Κωνσταντινίδη), ο οποίος σε μιά ευσύνοπτη μελέτη του, υπό τον τίτλο: **«Οικουμενικό Πατριαρχείο και Οικουμενικοί Πατριάρχαι από το 1923 έως σήμερα»**, αναφέρει τα κάτωθι ενδιαφέροντα: **«Ως γνωστόν, η Συνθήκη της Λωζάνης για τις τουρκικής υπηκοότητας μη μουσουλμανικές μειονότητες, επομένως και για το «ελληνικού ορθόδοξου θρησκευματος» μειονοτικό μας στοιχείο (αυτή είναι επί λέξει η**

ορολογία που χρησιμοποιεί το κείμενο της Συνθήκης) ομιλεί σε ορισμένα μόνο άρθρα της, και συγκεκριμένα στα άρθρα 38-45, χωρίς ειδική μνεία ή αναφορά στο Πατριαρχείο. Αντίθετα, λόγος ειδικός γι' αυτό γίνεται στις συνυπογραφείσες επί μέρους συμφωνίες, συμβάσεις και πρωτόκολλα, μάλιστα δε και κυρίως στα πρακτικά της διασκέψεως, όταν ευθύς από την αρχή αυτής (21 Νοεμβρίου 1922), και όλως ιδιαίτερα στη συνεδρία της 10^{ης} Ιανουαρίου 1923, ο αρχηγός της τουρκικής αντιπροσωπίας Ισμέτ Πασάς (ο μετέπειτα Ισμέτ Ινονού) πρόβαλε την απαίτηση να γίνει η ολική ανταλλαγή των εκατέρωθεν πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένου και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ρητώς, προκειμένου για τους εκ Τουρκίας προβλεπομένους να ανταλλαγούν και να μετακινηθούν προς την Ελλάδα. Φυσικά, η πρόταση απορρίφθηκε, τόσο από την ελληνική αντιπροσωπεία, όσο και από τον Άγγλο πρόεδρο της διασκέψεως λόρδο Κώρζον, με συνεπίκουρους τους αντιπροσώπους της Γαλλίας Μπαρέρ και της Ιταλίας Μοντάνια. Πάντως, όταν μιλάμε για τη Συνθήκη της Λωζάννης και τις επιπτώσεις της στα πατριαρχικά θέματα, πρέπει να θεωρούμε, ότι έχουμε να κάμουμε με ένα πακέτο αποφάσεων, που όλες μαζί αποτέλεσαν νόμο του ελληνικού κράτους ύστερα από την επικύρωσή τους από την ελληνική βουλή και νόμο της τουρκικής δημοκρατίας κατόπιν της επικύρωσής τους από την τουρκική εθνοσυνέλευση».

Το γεγονός δε ότι με την Συνθήκη της Λωζάνης το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποτελεί στην μεταοθωμανική Τουρκία έναν αμιγώς θρησκευτικό – πνευματικό θεσμό επειδή απεγυμνώθη της εθναρχικής αποστολής του και των συναφών διοικητικών αρμοδιοτήτων και εθναρχικών προνομίων του, τα οποία απελάμβανε και ασκούσε καθ' όλη την διάρκεια της οθωμανοκρατίας ο εκάστοτε Οικουμενικός Πατριάρχης ως «*Εθνάρχης*» και «*Γενάρχης*» του Γένους των Ρωμηών (Rum Milletbasi) ουδόλως δίνει το δικαίωμα στην τουρκική πολιτεία να μην αναγνωρίζει τον ανά τους αιώνες χαρακτήρα του ως «*Οικουμενικού*» και εν ταυτώ την υπόστασή του ως νομικού προσώπου υποκειμένου στο Διεθνές Δίκαιο υποβιβάζοντάς το - ή ορθότερον αποπειράται να υποβιβάσει - σε επίπεδο «*Μουφτείας*» και έχοντας θεσμική – υπηρεσιακή σχέση και επικοινωνία με το επίσημο τουρκικό κράτος μόνο σε επίπεδο Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως.

Στο σημείο αυτό άξια μνείας είναι η λιτή και σαφής αναφορά του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου περί της μεταβάσεως από την οθωμανική στην μεταοθωμανική Τουρκία, ο οποίος επισημαίνει σχετικά ότι: «*Μετά την άλωση, άρχισε μιά άλλη περίοδος, δουλείας μεν, αλλά και παράλληλης προνομιακής συνυπάρξεως και αντίστοιχης μεταχειρίσεως του πατριαρχικού θεσμού από την κυρίαρχη οθωμανική εξουσία. Δεν ήταν βέβαια μιά συνύπαρξη ιδεώδης. Αναγνωριζόταν, όμως, τουλάχιστον, ο εθναρχικός ρόλος του Οικουμενικού Πατριάρχου και είχαν παραχωρηθεί τα γνωστά προνόμια, που εκτείνονταν σε όχι*

λίγους τομείς ασκήσεως συνολικού και ιδιωτικού δικαίου. Με τη Συνθήκη όμως της Λωζάννης όλα αυτά καταργούνται... όλες δε οι άλλες όψεις της ζωής του ορθοδόξου στοιχείου μπαίνουν υπό την άμεση δικαιοδοσία του νεοπαγούς λαϊκού (*laïque, όχι populaire*) τουρκικού κράτους, του οποίου η νομοθεσία θα διέπει εφ' εξής όλες τις φάσεις, λειτουργίες και συνθήκες υπάρξεως και δράσεως του Πατριαρχείου και του ορθοδόξου πληρώματος».

Ιχνηλατώντες ιστορικά και νομικά το όλο ζήτημα της υπό το Διεθνές Δίκαιο υποστάσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου επικαλούμεθα την μνημειώδη εμπειριστατωμένη μελέτη της Χρυσούλας Καρυκοπούλου, υπό τον τίτλο: «*Το Διεθνές Καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου*», στο οποίο η ίδια επισημαίνει χαρακτηριστικά: «*Το ότι ο Οικουμενικός Θρόνος αναγνωρίζεται και από την ίδια την Τουρκία σαν ύπατη πνευματική Αρχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, απaráλλακτα όπως και στην εποχή του αυτοκράτορος Ιουστινιανού θεωρούνταν ο Θρόνος «Κεφάλαιον των άλλων απασών Εκκλησιών», αποδεικνύεται σαφέστατα από το κεφάλαιο Β' άρθρο 3 των «Εθνικών Κανονισμών» περί εκλογής Πατριαρχών: «Επειδή ο Πατριάρχης εκτός του ότι είναι μέγας πνευματικός αρχηγός της Ανατολικής Εκκλησίας...».*

Έτσι, ο Οικουμενικός Θρόνος λόγω της ιδιαίζουσας θέσης του, η οποία διαμορφώθηκε από ιδιαίτερες ιστορικές αιτίες, έχει ipso jure δική του νομική υπόσταση, παντού και πάντοτε αναγνωρισμένη και μάλιστα σε εποχή που η Τουρκία αγνοούσε (μέχρι το 1913) την ύπαρξη νομικών προσώπων».

Το παντελώς σαθρό και για προφανεστάτους λόγους σκοπιμότητος επιχείρημα της τουρκικής πλευράς ότι δήθεν το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως καθίδρυμα εντάσσεται στην «τουρκική πραγματικότητα» και αποτελεί απλώς «ίδρυμα του εσωτερικού τουρκικού δικαίου (εννόμου τάξεως)» αναιρείται από τον Δ. Κιτσίκη, ο οποίος σε μία προ ετών σχετική μελέτη του αναφέρει ότι: «*Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν και παρέμεινε για αιώνες Αυτοτελής Οργανική Κοινωνία, Ιδιότυπος Αυτοδύναμος Θεσμός. Και από την άποψη ακόμα του Τουρκικού Δικαίου που ισχύει σήμερα (άρθρα 54 και 80 του Τουρκικού Αστικού Κώδικα) το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν έπαψε να παραμένει Ιδιότυπο Νομικό πρόσωπο*». Στο πλαίσιο αυτό ο Αυσρ. Σπαθάρης επισημαίνει με έμφαση ότι «*και ο ίδιος ο Μεχμέτ Τζεμίλ, Καθηγητής του Διεθνούς Δικαίου και Νομικός Σύμβουλος κατά τη συζήτηση της Συνθήκης της Λωζάννης, δεν περιλαμβάνει το Οικουμενικό Πατριαρχείο μεταξύ των άλλων θρησκευτικών καταστημάτων του άρθρ. 42 της Συνθήκης της Λωζάννης*».

Επειδή μάλιστα οι θεσμοί, όπως ο υπεραϊωνόβιος οικουμενικός πνευματικός θεσμός του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δεν καταργούνται εν μιά νυκτί και δεν αναιρούνται λόγω των κατά τις ιστορικές περιπέτειες ποικίλων κρατικών – πολιτειακών μεταβολών, οι οποίες επέρχονται επί

του εδάφους όπου από αιώνων έχουν την έδρα τους, η Χρυσούλα Καρυκοπούλου επικαλούμενη σειρά Διεθνών Συνθηκών, οι οποίες προηγήθηκαν εκείνης της Λωζάνης, καθώς και την σχετική επί του προκειμένου ζητήματος ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, αναφέρεται διεξοδικά στην υπό του Διεθνούς Δικαίου αναγνωρισμένη νομική υπόσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και αναιρεί τα σαθρά, αβάσιμα και αυθαίρετα νομικά επιχειρήματα της τουρκικής πολιτείας υπογραμμίζοντας ότι: *«το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης υπήρξε για αιώνες υποκείμενο Διεθνούς Δικαίου, που του αναγνωρίζονταν προνόμια θρησκευτικής, πολιτικής, διοικητικής και δικαστικής φύσεως. Και σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο η προσάρτηση μιάς χώρας δεν ακολουθείται κατ' ανάγκη και απ' τον εξαφανισμό κάθε νομικού προσώπου που υπήρχε και δρούσε στο έδαφός της. Ο Οικουμενικός Θρόνος, ο οποίος υπήρχε πριν από την άλωση, δεν συστήθηκε και πάλι μετά από αυτή, ώστε να κρίνεται η νομική του υπόσταση σύμφωνα με το δίκαιο του αλλόθρησκου κατακτητή. Είναι χρήσιμο, άλλωστε, να υπενθυμίσουμε ότι η νομική ικανότητα του Οικουμενικού Πατριαρχείου αναγνωρίστηκε αρχικά από το Οθωμανικό Δίκαιο με την έκδοση φερμανίων πριν και κατά την εποχή του Μωάμεθ Β', τα οποία ανεγνώριζαν τα πολιτικά, θρησκευτικά, διοικητικά και δικαστικά «προνόμια των Πατριαρχών εν τω Βυζαντινώ Κράτει». Τα προνόμια αυτά, Εσωτερικού Οθωμανικού Δημοσίου Δικαίου αρχικά, μετατράπηκαν σε διεθνή με την προβολή του νομικού καθεστώτος του Πατριαρχείου μεταξύ των ζητημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος.*

Η νομική αυτή υπόσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου επιβεβαιώθηκε από τις Συνθήκες Κιουτσούκ – Καϊναρτζή (1774), Παρισίων (1856), Βερολίνου (1878), η οποία σημειωτέον στο άρθρο 62 εξασφάλιζε την αυτοδιοίκηση αυτού, και Λωζάνης (1923), με τις οποίες κατοχυρώθηκε διεθνώς η ύπαρξη του Πατριαρχείου, που διατηρούσε τα ab antiquo αναγνωρισμένα θρησκευτικά προνόμια, παρόλο ότι παραβιάζεται ολοφάνερα από την τουρκική πλευρά το πνεύμα της Συνθήκης όσον αφορά τους ομογενείς και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, που δεν είναι σήμερα παρά μία σκιά. Εξάλλου και η Συνθήκη των Σεβρών του 1920, η οποία δεν επικυρώθηκε ποτέ, στο άρθρο 129 πρόβλεπε την επαναφορά σε ισχύ των προνομίων δικαστικής και διοικητικής φύσης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που καταπατήθηκαν κατά την διάρκεια του πολέμου».

Άξια ιδιαίτερας μνείας για την υπό του Διεθνούς Δικαίου αναγνωρισμένη νομική υπόσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου είναι τα όσα αναφέρει εν σχέσει και προς την Διεθνή Συνθήκη της Λωζάνης ο Λόρδος Phillimore σε σχετική διάλεξή του στην Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης μετά την υπογραφείσα Συνθήκη της Λωζάνης, επισημαίνοντας ότι: *«όχι μόνον τα κράτη δικαιούνται να είναι αντικείμενο διεθνούς δικαίου, αλλά και ορισμένες Εκκλησίες, όπως η*

Παπική και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Την άποψη αυτή ανεγνώρισε και η Τουρκία εφ' όσον έφερε το ζήτημα του Πατριαρχείου ενώπιον της Διεθνούς Διάσκεψης της Λωζάνης». Οι δε Κωνσταντόπουλος και Βαβούσκος ρητώς και με σαφή επιστημονικά – νομικά κριτήρια επισημαίνουν ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι «Νομικόν Πρόσωπον Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου**».**

Η δε ουδενός άλλου περαιτέρω σχολιασμού έχουσα ανάγκη απόλυτη απόδειξη, πιστοποίηση και απευδής επιβεβαίωση των ως άνω αναφερθέντων περί της υπό του Διεθνούς Δικαίου αναγνώρισεως της νομικής υποστάσεως του Οικουμενικού Θρόνου ή εν άλλαις λέξεσι περί της αναγνώρισεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως υποκειμένου του Διεθνούς Δικαίου και διά της Διεθνούς Συνθήκης της Λωζάνης, που παντελώς αβάσιμα, αυθαίρετα και ένεκα πολιτικών σκοπιμοτήτων αμφισβητεί η τουρκική πολιτεία, δίδεται με τον πλέον αποστομωτικό και ηχηρό τρόπο από τον Τούρκο Νομομαθή Μ. Fuat σε σχετική πραγματεία του για τις Μειονότητες στην Τουρκία, στην οποία παραπέμπει και η Χρυσούλα Καρυκοπούλου, επειδή ακριβώς αναφέρεται στους λόγους που οδήγησαν άλλοτε στην παραχώρηση των λεγομένων προνομίων, επισημαίνοντας ότι: «*το καθεστώς τούτο υπό άλλην μορφήν εύρε θέσιν εις αυτήν την Συνθήκην της Λωζάνης. Τα δύο πρώτα εδάφια του άρθρου 42 της Λωζάνης πραγματεύονται τα ζητήματα ταύτα*».

Επειδή λοιπόν η τουρκική πολιτεία δεν αναγνωρίζει το Οικουμενικό Πατριαρχείο ούτε ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ούτε ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, αλλά εμμονικώς και για προφανέστατους λόγους πολιτικών ή και άλλων σκοπιμοτήτων αρέσκει να το βλέπει, να το αξιολογεί και να το παρουσιάζει ωςάν ένα καθίδρυμα ενταγμένο μέσα στην τουρκική πραγματικότητα και στην τουρκική νομοθεσία, ήτοι ως καθίδρυμα τουρκικής νομικής κάλυψης, ο αοίδιμος Μητροπολίτης Γέρων Εφέσου Χρυσόστομος αναφέρει ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως προς τις θεσμικές επαφές του με την τουρκική πολιτεία προβάλλει πάντοτε τον ιδιότυπο χαρακτήρα του ως «*θεσμού sui generis*» και επισημαίνει ότι «*αυτό παρέχει στο Πατριαρχείο την όση χρειάζεται διαπραγματευτικότητα με την κυβέρνηση και του παρέχει ταυτόχρονα την απαιτούμενη νομο-πολιτειακή κάλυψη. Με την κάλυψη αυτή το Πατριαρχείο έχει τη δυνατότητα, σαν πνευματικό καθίδρυμα και όχι σαν «κράτος εν κράτει», με πολλή ευαισθησία και σύνεση, με όλα τα μέσα που διαθέτει, να συνάπτει διάλογο με την κυβέρνηση και να προωθεί τα ζητήματα που το απασχολούν και που απασχολούν και το ποίμνιό του, εις τρόπον ώστε να μην υπάρξει κενό διαπραγματευτικού φορέα στα θέματα της ομογενείας*».

Ως προς τις σχέσεις και τις δραστηριότητες του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τα έξω ο Μητροπολίτης Γέρων Εφέσου Χρυσόστομος υπογραμμίζει ότι αυτό «*εντάσσεται στην κατηγορία των «non-government bodies», δηλαδή των μη κυβερνητικών ιδρυμάτων. Αυτό δίνει τη δυνατότητα μιάς σωστής και νομότυπης παρουσίας στα*

σημερινά, ανοικτά για όλους τους υγιείς θεσμούς, διεκκλησιαστικά και παγκόσμια «Fora».

Συνεπώς, το Πρωτόθρονο και Πρωτεύθυνο Οικουμενικό Πατριαρχείο ούτε «Μουφτεία» ούτε «ίδρυμα του εσωτερικού τουρκικού δικαίου» είναι, αλλά «*ipso jure*», ιδιότυπος «*sui generis*», αυτοδιοίκητος, αυτοτελής και αυτόνομος κατά την ύπαρξη και λειτουργία του οργανισμού και παλαίφατος υπεραιωνόβιος οικουμενικός πνευματικός θεσμός αναγνωρισμένος ως υποκείμενο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου και περί τούτου και οι «λίθοι κεκράζονται».

Υ.Γ. Το παρόν ιστορικό – νομικό κείμενο αφιερούται στην ιερά μνήμη του αοιδίμου Καθηγητού της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Βασιλείου Σταυρίδη (+2016), ο οποίος ηγάλωσε εαυτόν στην διακονία της Πρωτοθρόνου και Πρωτευθύνου Εσταυρωμένης Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας και των απαραγράπτων δικαίων και προνομίων αυτής.